

RESUME

Tematikou tejto licenciátnej práce je analýza kontroverznej osoby Dr. Jozefa Tisa – kňaza a prezidenta Slovenského štátu z historicko – etického hľadiska. Počas jeho politickej kariéry došlo k rozdeleniu Československa, zavedeniu jednej politickej strany na Slovensku, vyhláseniu vojny proti Poľsku a ZSSR a k antisemitizmu voči židom na Slovensku. Sú to udalosti, ktoré sa týkajú nielen správnej interpretácie Tisa z historického hľadiska na základe historických faktov, ale zasahujú i morálno- etickú rovinu samotného kňaza katolíckej cirkvi v hraničných etických situáciách. Jeho osobnosť rozpolťuje týmto nielen historické kruhy, ale prispieva i k polarizácii samotnej spoločnosti. Pokým nacionalistické, pravicové (Slovenská pospolitosť) a cirkevno – konzervatívne kruhy (biskup Sokol) sa ho zastávajú a stavajú na oltár mučeníkov, liberálne vidia v ňom pre zmenu diktátora a antisemitu. Ústredná otázka tejto práce teda znie: V čom spočíva a odkiaľ pramení polemizácia Tisa v historických kruhoch a ako jednal Tiso v hraničných etických situáciách (jednal podľa etických princípov morálnej teológie?)?.

Prvá historická časť tejto práce sa venuje analýze 3 hlavných historických prúdov, ktoré svojimi líniami polarizujú Tisa v historických kruhoch: slovenský, slovenský – exilový a nemecký prúd. Ťažiskom analýzy týchto prúdov sú dôležité témy z Tisovho účinkovania: jeho ponímanie národa a štátu, sociálna náuka, židia. Pokým slovenská historická obec staršej generácie predstavuje najtvrdších odporcov Tisa, generácia mladých slovenských autorov sa snaží stavať k niektorým témam neutrálnejšie, niekde aj pozitívne a vidí sa ako prostredník medzi slovenskými postmarxistickými a exilovými historikmi (Róbert Letz vidí u Tisa nie prvky nemeckého národného socializmu, ale slovenského patriotizmu v boji o záchranu národa). Staršia generácia kritizuje hlavne jeho antisemitizmus, teológiu a náuku o národe a štáte, ktorá podľa nej pramení v katolíckej sociálnej náuke 19 storočia, v neoscholastike a opierajúc sa o prirodzený zákon ho priviedla k totalitarizmu (predstava stavovského štátu, kauzálne vyvodenie nadradenosti národa podľa prirodzeného zákona; jeho morálno – etické zmýšľanie - napr. politika menšieho zla uplatňovaná na židoch ho priviedla k osobnej a politickej tragédii).

Do opozície voči slovenskej historickej línii sa stavajú slovenskí exiloví historici, ktorí sa hája svojou objektivnosťou a nedotknutosťou z strany komunistického režimu. Ako tí, ktorí osobne zažili Tisa, sa stavajú do pozície jeho pravých interpretov a to ich poznačuje mýtcko – romantickým štýlom písania. Práve týmto štýlom prispievajú k polemizácii. (niekedy až emocionálne cítenie v štylizácii a písaní, snaha o blahorečenie Tisa atď.) Odmietajú všetku

kritiku na Tisa a vidia ho ako obeť nastúpenej totality a pomsty z strany českého národa. Všetci sú ovplyvnení ideológiou vtedajšieho štátu a zástancami Tisovej tézy, že blaho a dobro národa má bezpodmienečnú prednosť pred blahom a dobrom jednotlivca. Milan Ďurica ako najtvrdší zástanca Jozefa Tisa sa podrobne venuje Tisovej sociálnej náuke a teológii, a tvrdí, že Tiso vždy konal v súlade s katolíckou morálkou. Protižidovské opatrenia nevidí ako prejav antisemitizmu ale snahu o sociálnu spravodlivosť.

Tretiu skupinu tvorí nemecký prúd historikov, ktorý je nezávislý od oboch slovenských smerov. I keď tento smer sa vyznačuje dynamických vývojov, jeho hlavným bodom skúmania je miera zodpovednosti, ktorú mal Tiso a Slovenský Štát počas diktatúry Nemeckej ríše. Pokým staršia generácia videla Tisa v roli bábky resp. určitej šachovej figuríny, s ktorou Hitler zametal ako chcel, novodobí historici ako napr. Tönsmyer priznávajú Slovensku a Tisovi určité možnosti slobodného jednania a manévrovania a tým im pripisujú aj väčšiu mieru zodpovednosti za vykonnané skutky a rozhodnutia.

Druhá etická časť práce sa zaoberá analýzou hraničných situácií, do ktorých sa Tiso postupom času čoraz viac zamotával, a snaží sa poukázať nato, že i keď Tiso veril, že jedná podľa princípov katolíckej sociálnej náuky, ktorej základy získal štúdiom v Viedni, jeho konanie presahovalo dostupné medze a hranice etického jednania a nešlo teda koniec koncov o etické kompromisy. Zo samotných Tisových písomných a ústnych prejavov môžeme vyčítať, že najčastejšie argumentoval a riadil sa princípom spoločného dobra (Gemeinwohl) a dobra jednotlivca (Eigenwohl). Exilový historik Milan Ďurica ako teológ a Tisov zástanca podáva v svojich dielach obsiahlejší výklad a obhajobu Tisovho konania podľa princípov katolíckej morálky, a tvrdí, že boli v súlade nielen s vtedajšou ale i súčasnou morálnou teológiou. Konkrétne predstavuje u Tisa 2 etické princípy – princíp dvojitého účinku a teóriu menšieho zla. Podľa nich mal Tiso jednať v hraničných situáciách ako napr. – vyhlásenie samostatného štátu alebo rozdelenie Slovenska medzi Maďarov a Poliakov; vyhlásenie vojny voči Poľsku a ZSSR – “ako obrannej vojny o záchranu národa“; podpísanie protižidovských zákonov ako akt sociálnej spravodlivosti voči slov. národu. Analýzou týchto argumentácií sa v práci došlo k záveru, že riešenie hraničných situácií vážením dobru (Güterabwägung) a vyššie zmieňovanými princípmi jak u Tisa tak u Milana Ďuricu presahuje ich možné etické hranice. Ich pohľad je zdeformovaný a poznačený národnostnými teóriami 19. Storočia, ktoré vychádzajú s novoscholastiky a jej pohľadu na prirodzený zákon – nadradzujú národ nad všetky ostatné dobrá, pretože vychádza z prirodzeného zákona. Pre Tisa bol národ najvyššie dobro, a jeho existenčné zachovanie a dobro tvorilo princíp, podľa ktorého sa riadil a ktorému podliehal aj štát a skupiny osôb. Národ bol pre neho na základe

prirodzeného práva Bohom daná jednotka. Na základe toho bolo ľahšie vyčleniť určitú skupinu ľudí z národa (slovenskí židia) a zbaviť ju práv ľudskej dôstojnosti. Týmto došlo u väčšiny Tisových jednaní podľa etických princípov k podriadeniu všetkých dobier a hodnôt princípu národa, a tým k potlačeniu práv a dôstojnosti jednotlivca alebo určitých skupín.

Etické princípy končia tam, kde dochádza k porušeniu fundamentálnych ľudských práv – neporušenosť duševnej, duchovnej a psychickej integrity. S ľudským životom sa nedá kalkulovať a uzatvárať kompromis ani na pôde klasického prirodzeného zákona ani na pôde teleologickej etiky.